

Elebitasunaren auzia: biblioteketako katalogoak

b

PRUDEN GARTZIA / GERARDO LUZURIAGA

b

er-raza da gure arazoaren muina hitz gutxi batzuetan laburbiltzea: Euskal Herriaren zati haundi batean, gaur egun, euskara ofiziala da, eta administrazio publikoaren jarduera elebitasunaren hatsapenaren arabera antolatu behar da, baina bibliotekari batzuentzat hori ezinezkoa da, edo hain garestia ezen ez du merezi egiterik¹. Bibliotekari horiek, kasu batzuetan, ardura handiko postuetan daude eta, ondorioz, gaur egun oso zaila da euskararen arrastorik aurkitzea Euskal Herriko biblioteka-katalogoetan.

Adibide bat jarriko dugu. Jo ezazu Gipuzkoako edozein herritako Udal Liburutegira, euskaldunen portzentaia % 70etik gora dagoen horietako edozeinetara, non eta D ereduan ikasten duten haurren kopurua % 70etik gora ere egon ohi den, gainerako ia guztiak B ereduan ikasten dutelarik. Sar zaitez bertara eta begira inguruan: munduko leku gehien-gehienetan gertatzen den bezala, *bezero* gehienak ikasleak dira, beren ikasketekin lotutako lan edo azterketaren bat prestatzera etorritakoak. Era horretako herri batean ikasle ia guztiak gutxienez *euskaldun pasiboak* dira (ondo ulertzen dute euskara, hitz egiteko zailtasunik izan arren), eta hamabi urtetik behera, asko eta asko *gaztelaniadun pasiboak* dira (termino hobeagorik ez zaigu bu-

¹W Pruden Gartzia eta Gerardo Luzuriaga bibliotekariak eta Joana Albret Bibliotekonomia Mintegiko partaideak dira.

ruratzten). Bibliotekaria, kasu gehienetan, ondo moldatzen da euskaraz zein gaztelaniaz, eta ingurunean euskararen presentzia nabarmena izaten da (afixak, letreroak, formatu elebiduneko eskaera- edo informazio-orriak, etab.). Orduan gogoratzen duzu ezen, eskolatik bertatik hasita, erakusten zaigula oso garrantzitsua dela norberaren intereseko informazioa nork bere kabuz bilatzen jakitea. Katalogora, beraz. Hor hasiko da zure... ezustekoa? Ezen bai, jakina, zer espero zenuen bada? Gaztelania hutsez dago.

Hori da euskararen egoera Euskal Herriko biblioteketan, kasurik onenetan hartuta, gehienetan askoz ere okerragoa baita². Horren oinarrian arrazoi bat baino gehiago dago. Erantzukizun handiena, dudarik gabe, administrazioarena da: udalak, aldundiak, gobernuak, unibertsitateak... zein bere esparruan berea. Baina ez da gure asmoa horretaz jardutea. Artikulu honetan, batez ere beste gai bati helduko diogu, alegia, zein den esparru horretako profesionalek, bibliotekariak, arazoak duten iritzia eta jarrera.

Zer da biblioteka-katalogo bat?

Irakurle ez-aditua aspertzeko arriskua badago ere, ezinbestekoa da biblioteka-katalogoen ezaugarri teknikoak buruz apur bat hitz egitea. Katalogoa biblioteka baten lan-tresnarik garrantzitsuenak da, berak ematen baitu zerbitzu guztietara iristeko giltza. Beraren bidez aurkitzen dugu nahi dugun informazioa, berak adierazten digu gure intereseko gai edo egile jakin horretaz zer dagoen eta non. Erraza da konturatzeko biblioteka baten kalitatea neurri handi batean bere katalogoan datzala, hori gabe ez baita posible jakitea ez zer dagoen, ez non, ez nola. Era berean, nabarmena da katalogoa egitea eta dokumentuak katalogatzea (bi gauza desberdin dira) gure lanbidearen operazio sofistikatuenak direla, ezagutza tekniko berezienak eskatzen dituztenak, ulergaitzenak erabiltzaile arruntentzat. Azken baieztapen horrek beste azalpen bat behar du.

Biblioteka-katalogo bat, gehien-gehienetan, unibertsaltasun-hatsapenaren arabera dago antolatua, hots, guk Euskal Herriko txokorik ezkutuenan egiten dugun dokumentu arruntenaren katalogapenik xumeenak ere unibertsala izan behar du. Beste hitz batzuekin esanda, baliagarria izan behar du hemen, Zaragozan, Tanzanian eta Kalifornian. Horrek, funtsean, arau unibertsal guztiz zehatz batzuen premia dakar, hots, Zaragoza, Kalifornia, Tanzania eta Euskal Herriko bibliotekariak funtsean berdin-berdin katalogatu behar dute, dokumentua espainieraz, ingelesez, swahiliz edo euskaraz egon arren.

Ez da hain gauza arraroa. Adibidez, ibilgailuen zirkulazio-arauak (automobil edo hegazkinenak, kasu), salbuespenak salbuespen, berdin-berdinak dira mundu osoan, bestela ez bailegoke zirkulatzerik. Bibliotekonomiaren kasuan arrazoa berbera da: informazioak zirkulatu ahal izateko modu estandar batean antolatu behar da. Horretarako liburuei buruzko informazioa katalogotan antolatzen da, gaur egun ia beti formatu informatikoan. Hurrengo pausoa katalogo horiek nazioarteko sare informatikoetan integratzea da, edo modu erraz batean esanda, *interneten ipintzea*. Sakoneko helburua honako hauxe baino ez da: munduko edozein erabiltzailek biblioteka-katalogo bat kontsultatzen duenean, haren funtzionamendua modu erraz batean uler dezan, hala nola edozeinek dakien semaforo edo zebrabide bat interpretatzen, munduko edozein lekutan.

Helburu hori betetzea ez da ahuntzaren gauerdiko eztula. Hasteko, era askotako dokumentuak daude: liburuak, liburuxkak, aldizkariak, soinuak, dokumentuak, mikroformak... kategoria bakoitzaren barruan mota asko eta askotako azpikategoriak aurki ditzakegularik. Bestalde, dokumentu horiek hizkuntza askotan daude eginak eta, besteak beste, hainbat alfabeto desberdin erabiltzen dute (latinoa, zirilikoa, arabiarra, txinatarra, etab.). Gainera, katalogatzaileek hizkuntza desberdin asko erabiltzen dute eta, bukatzeko, hizkuntza berekoak izan arren kontu ahal-katalogazio-agentzia desberdin dago munduan. Nola bateratu anabasa hori?

Katalogoak egiteko arauak zer diren

Gaur egun bateratze-lanaren parterik handiena egina dago. Ez dugu azalpena datuetan ito nahi, baina batzuk aipatzea ezinbestekoa da. Bibliotekei dagokienez, munduko erakunde gorena IFLA delakoa da (*International Federation of Library Associations and Institutions*, 1927an sortua), zeinak oso harreman estua duen UNESCOrekin³, ISOrekin⁴ edo FIDekin⁵. Orain axola digun gairako, IFLAren emaitzarik garrantzitsuena ISBD (*International Standard Bibliographic Description*) izeneko araua da⁶. Irakurle arruntaren argitasunerako adibide gisa esan dezagun, gaur egun liburu guzti-guztietan agertzen den ISBN izeneko zenbakia⁷ antzeko arau baten emaitza dela.

Gaira itzuliz, arau horretan azaltzen da zehatz-mehatz nola deskribatu behar den munduan argitara daitekeen edozein dokumentu, alegia, fitxa katalogafiko estandar bat eta haren eremuak ezartzen dira: zeintzuk diren, zer jarri behar den bakoitzean eta nola. Eremuak eta azpieremuak bereizteko erabiltzen diren zeinu diakritikoak ere (parentesia, puntua, marra, etab.) zehatz-mehatz azaltzen dira⁸.

Beraz, ISBDren bitartez posible da munduan argitaratutako edozein dokumentu deskribatzea baina, jakina, hori katalogogintzaren lehen pausoa baino ez da. Dokumentua deskribatzea bezain garrantzitsua edo gehiago, dokumentu horretara iristeko bideak deskribatzea da (katalogoaren sarbideak, hots, egilea, izenburua, argitaldaria, etab.⁹). Honetan jada ez dago arau unibertsalik, baina mundu mailako adostasuna oso handia da. Horrela, ISBDtik abiatuta hainbat agentzia katalogafiko nazionalek katalogoaren arau propioa sortu du, garrantzitsuena, duda barik, *Anglo American Cataloguing Rules (AACR)* delarik (Katalogazio Erregela Angloamerikarrak)¹⁰. Mundu honetako gauza gehienak bezala, aldaketa asko nozitu du bere ibilbidean: lehenengo argitaraldian (1967) nabarmena izan zen Estatu Batuen pisua (batez ere *Library of Congress*-ena), baina bigarren argitaraldian (1978) adostasuna lortu zen Erresuma Batuko *British Library*-rekin eta Canadako *Natio* -

nal Library-rekin, era berean aurreko urtean argitaratutako ISBD(G) araua ontzat ematen zelarik. Hortik aurrera arau angloamerikarrak katalogogintzaren munduko erreferentzia nagusia bihurtu ziren besteak beste arabierara, txinerara, danierara, suomierara, frantsesera, italierara, norvegierara, suedierara, japonierara, espainierara, turkierara, urdura eta portugesea itzuli zirelarik. Bigarren argitalpenak bi berrikuspen izan ditu (1988an eta 1998an), horretarako sortutako batzorde iraunkor batek gidaturik¹¹. Une honetan batzorde horrek sei partaide korporatibo ditu, bi Estatu Batuetakoak, bi Erresuma Batukoak, bat Kanadako eta beste bat Australiakoa, esan daitekeelarik mundu anglofonoaren biblioteka-sare guztien piramidearen gailurra dela (katalogazio-arazoetarako): aldez edo moldez, milaka eta milaka biblioteka daude bere lanetan inplikatuak¹².

Ez dira katalogazio-erregela bakarrak¹³. Eta puntu honetantxe bete-betean sartzen gara gure gaian. Esan beharrik ere ez legoke, arau angloamerikarrak ingelesez funtzionatzen duten bibliotekentzako eginak dira. Hori faktu hutsa da: herri anglofonoetako katalogoak ingelesez egiten dira hango biblioteketako erabiltzaile naturalak ingelesduinak direlako. Arrazoi berberetatik ezin dira Frantzia, Espainia, Italia eta abarretan besterik gabe ezarri, herrialde horietako erabiltzaileak beste hizkuntza batzuetan mintzo direnez gero, katalogoa ere zein bere hizkuntzan egin beharko baita. Beraz, itzulpena baino egokitzapena behariko litzateke, ala beste arau osorik desberdinak sortzea. Praktikan aukera biak ez dira hain desberdinak, katalogo-erregelen oinarria ISBD dela onartuz gero bederen.

Alde horretatik ikusita, Espainiako kasua tipikoa da. Arau angloamerikarren gaztelaniazko itzulpenak egin bazi-
ren ere¹⁴, aplikatzen dena arau espainiarra da, Kultura Ministerioak argitaratutako *Reglas de Catalogación* (1995)¹⁵, alegia. Horiek ere, besteak bezala, ez dira betikoak: 1985ean argitaratu ziren lehenengo aldiz, bibliotekari espainiarrak urte luzeak zeramatzatenean erabat zaharkituta zeuden *Instrucciones para la redacción de los catálogos en las bibliotecas públicas del Estado* erregelak errotik aldatzea eskatzen¹⁶. Zer

dira funtsean erregela berriak, angloamerikarren itzulpen-egokitzapen bat ala ISBDtik abiatuz zuzenean sortutako arauak? Zaila da erantzutea, baina edonola ere arau bien arteko desberdintasunak nahiko txikiak dira.

Ordea, guztiz garrantzitsua da azpimarratzea administrazio publikoaren itzala prozesuan: Kultura Ministerioa izan zen erregela berriak egiteko batzorde bat izendatu zuena eta, era berean, haiek argitaratu eta erabiltzea inposatu zuena bere menpeko biblioteca guztietan. Bibliotekari espainiarrek urte luze-luzeak pasatu zituzten aldaketa bat eskatzen, 60etako bukaeratik garbi ikusten baitzuten ez zegoela erregela zaharrekin segitzerik, baina arazoaren ebazpena Ministerioaren eskuetan egon da beti. Gaur egun, berriz, egoera paradoxiko batera iritsi gara: bibliotekari askorentzat hamabost urte eskas baino ez duten erregela espainiar horiek erabat sakratuak bihurtu dira, *betikoak*, ukiezinak. Baina arazo horretaz beherago mintzatu gara.

Frantziako katalogazio-erregelez dugun ezagutza, oro har, apalagoa da. AFNOR izeneko erakundea¹⁷ arduratzen da arauak egin eta argitaratzeaz. Herrialde anglofonoetan edo Espainian ez bezala, aipatu arauok ez dira testu bakar batean bildu eta kodifikatu, eta zein bere aldetik aipatzen dira¹⁸. Edonola ere, garbi dago estatua dela arauak egiten dituen, horretarako duen agentzia ofizial baten bidez eta nazioarteko testuinguru baten baitan.

Azken urratsa baino ez da falta, hots, ordenagailua. Izan ere, informatikak berebiziko garrantzia du araugintza horretan. Arlo honetan ere Estatu Batuetako Kongresuko Biblioteca izan da, eta da, lider ukaezina. Horrela, 1966an aurkeztu zuen lehenengo aldiz katalogo informatikoak egiteko formatu estandar bat, MARC izenekoa (*Machine Readable Catalogue*), hain juxtu ere AACRren lehen bertsioa argitaratu baino urtebete lehenago. Helburua, funtsean, katalogazio-erregelen euskarri informatikoaren ezaugarriak zehaztea zen.

Erregelekin gertatzen den bezala (areago), ezaugarri informatikoak ez dira unibertsalak, bertsio desberdinak daudelarik. Herrialde anglofonoetan bertan hortxe ditugu,

adibidez, Estatu Batuetan erabiltzen dena (USMARC), Erresuma Batukoa (UKMARC) edo Kanadako (CAN/MARC). Beraietatik sortu dira gure inguru hurbilean erabiltzen direnak, adibidez, Espainian erabiltzen den IBERMARC (USMARCen oinarritua) edo Katalunian erabiltzen den CATMARC (UKMARCen oinarritua). Frantzian, berriz, INTERMARC. Funtsean denak oso antzekoak badira ere¹⁹, beraien artean konbertsio-programak erabiltzea ezinbestekoa da. Baina egoera azkar aldatzen ari da: aurten bertan lortu da Estatu Batuetako eta Kanadako biblioteken arteko adostasuna beraien bi formatuak bakar batean urtzeko, MARC 21 izenekoa²⁰.

Katalogo elebidunak

Laburbilduz, une honetan, *stricto sensu*, ez dago biblioteka-katalogoak egiteko arau unibertsalik, baina praktikan lider nabarmen bat dago (*Library of Congress*) eta, ondorioz, bateratasuna oso handia da, gero eta handiagoa. Kontuz hala ere!, bateratasun horretan estatu bakoitzak edo katalogazio-agentzia nazional bakoitzak bere arau propio eta bereziak sortu ditu, bere premia bereziei egokituak. Aldez edo moldez, horrela jokatu dute Erresuma Batuak, Kanadak, Frantziak, Espainiak edo Kataluniak. Ildo horretatik, badirudi arauen kopiaketa hutsak ez duela balio, ez hizkuntza bereko estatuen artean, ezta ere estatu berean hizkuntza desberdinen artean. Aitzitik, ahal duen neurrian agentzia nazional bakoitzak bere arauak sortzen eta lantzen ditu, beti ere nazioarteko testuinguru baten baitan.

Kanadako kasuak berebiziko garrantzia izan dezake gure gaurko gaiarentzat. Izan ere, ezagutzen ditugun kasuetatik hori da katalogo elebidun bat sortzen arduratu den bakarra:

CAN/MARC was implemented in 1973 as a distinctive MARC format which would address specific Canadian requirements. *The primary factor in the development of a Canadian format was the necessity to accommodate Cana -*

da's two official languages [énfasia gurea]. As the national format of a bilingual country, specific features had to be defined to facilitate the communication of data in the context of bilingual cataloguing. The exchange of bibliographic records on an international basis was also an important factor in determining the format to be used for CAN/MARC. While it was recognized that the Canadian MARC format would address specific Canadian requirements, variations from USMARC have been kept to a minimum.²¹

Artikulu honen sinatzaileok ez dugu formatu hori ezagutzen, baina garbi dago elebiduna izateak ez duela nazioarteko araugintza orokorrekiko (ISBD, AACR, MARC, etab.) inolako etenik ekarri. Alderantziz, Kanadako Biblioteka Nazionala gai izan da arau elebidun propio bat garatzeko eta, era berean, nazioarteko araugintzan protagonismo handia izateko, besteak beste AACR2 edota MARC 21en sorreran.

Euskal Herriari dagokionez, logika hutsak bide horretatik sakontzea eskatzen digu²², alegia, Frantzia, Espainia edo lurralde anglofonoetako arauak kopiatze hutsa baino, gure arau propioak sortzea, elebitasunari (edo eleaniztasunari) garrantzi berezia emanez. Zeintzuk dira oztupoak?

Jarauntsitako egoera

Garbi dago arazo honen soluzioa administrazioari dagokiola, berak baino ez baitu aski gaitasun normalizazio-prozesua bideratzeko. Baina, erakundeen erantzukizunaz gain, batez ere sektore horretako profesionalen jarraz jardutea aukeratu dugu artikulu honetan. Euskal gizar-tearen beste edozein alorretan bezala, ez da zaila bibliotekari euskaltzaleak aurkitzea²³, baina aitor dezagun sektore gisa, oro har, orain arte ez duela jarrera euskaltzalerik izan. Saiatuko gara azaltzen zergatik.

Ipar Euskal Herrian, oro har, biblioteka gutxi dago, bibliotekari gutxi ere. Hala ere badira euskararen egoerarekiko arduratuta daudenak, bereziki euskararekin lotuta-

ko hezkuntza-sisteman²⁴, baina Errepublikaren legeek orain arte tarte txikia uzten diete euskararen aldeko ekimenei, are txikiagoa horrelako jarduera espezializatueta. Esan dezagun, bada, euskararen gaia bizirik dagoela Iparraldeko profesionalen artean, baina giro zehatz batean. Hortik kanpora, ezer askorik ez.

Hego Euskal Herrian egoera askoz ere korapilatsua da. Euskara dakien bibliotekari asko dago, Gipuzkoan bereziki, baina euskararen gaiak ez du lortzen indarririk hartzea. Zergatik? Neurri handi batean arazo historiko bat da, bibliotekari horien formazioarekin estuki lotua. Hitz gutxitan laburbil daiteke: EAEn eta Nafarroako Foru Erkidegoan ez dago biblioteka nazionalik edo antzekorik, eta bibliotekonomiako ikasketen egoera gainerako autonomia erkidegoetan baino askoz ere okerragoa da.

Espainiako Erresuman, historikoki, bi erdigune nagusi egon dira: Madril (Biblioteka Nazionalaren inguruan) eta Bartzelona (Kataluniako Bibliotekaren inguruan)²⁵. Ez da kasualitatea, beraz, gaur egun bi araudi izatea (IBERMARC eta CATMARC), eta parekorik ez egotea Galizian edo Euskal Herrian. Lehenengo bibliotekari-eskola Bartzelonan sortu bazen ere (1915ean), 1983 arte Bibliotekonomia ez da unibertsitatean sartu. Azkar asko zabaldu da, hala ere: gaur egun, bibliotekonomiako lizentzia bederatzi unibertsitate desberdinetan lor daiteke, eta diploma beste hiruzpalautan, hots, tradizio unibertsitario oso ahula duten lekuetan ere (Extremadura, A Coruña, etab.), salbuespen aipagarri batekin: Hego Euskal Herria. Beraz, ikasketa unibertsitarioei dagokienetan euskal bibliotekariak kanpoan formatu dira²⁶, eta epe laburrera ere ez dirudi datu hori aldatuko denik²⁷.

Baina esango genuke ikasketa horiek hain berriak izanik, profesional gehienak autodidaktak direla, hots, bestelako ikasketak dituztenak²⁸ eta oposizio bidez profesionalismora iritsi direnak. Horietako asko Espainiako hainbat erakundetan izan zuten lehenengo harremana biblioteka munduarekin (Espainiako Biblioteka Nazionalan, Hemeroteka Nazionalan, nor bere unibertsitateko bibliotekan bekadun gisa, etab.) eta beraien lankideengandik ikasi zu-

ten ofizioa, eguneroko lanean. Alegia, formazio erabat praktikoa izan dute, gogoeta teorikorako tarte txikia ematen zuena.

Bestalde, arauak ezagutzea eta erabiltzea liburutegi eta dokumentazioguneen oinarria da eta, beraz, urte askotan katalogazioa izan da oposizio guztien frogarik garrantzitsuena. Katalogazio-erregelak ondo ikastea lanpostu berriaren giltzarria zen: horrela, bibliotekari horiek ordu luze-luzeak dedikatu zizkieten dokumentuen katalogaziorako kasuistika bihurri eta zabala puntuz puntu eta komaz koma ebazten jakiteari... Espainiako erregelen arabera. Gainera, urte luzetan Espainiako bibliotekarien ospe profesionala katalogazio-erregela bihurrien menperakuntza exhaustiboan zetzan, eta oposizioak axioma horren arabera antolatzen ziren. Agian apur bat exageratuz esan dezakegu funtzionariogaiak katixima baten moduan ikasten zituela eta, aldiz, inork gutxik eskaintzen ziola formazio teorikorik erregela horien izateari eta jatorriari buruz. Horrela, erregelak, tresna izatetik berezko helburu izatera pasatzen dira, zentzua ematen dieten tresnatasunetik at. Emaitza, finean, espero izatekoa zen: gaztelaniazko erregelen sakralizazioa.

Gogora dezagun orain, gorago esan dugunari segituz, Espainiako erregelak oso berandu egin zirela (1985ean), bibliotekari espainiarren urte luzetako presio eta ahalegionari esker. Ez da harritzekoa hainbeste neke eta ahalegionen ondoren lortutakoa bereziki baloratzea, beste ezeren gainetik. Eta horrela zirkulua itxi egiten da: bere irakasleen mentalitatearen ondorioz, profesional berriaren indarririk gehienak bibliotekaren katalogoa egiten gastatuko dira, bere ofizioa eta ospea definitzen duten arau sakratu batzuen arabera. Gogoeta teorikoa, aldiz, atzendua geratzen da.

Eta euskara? Erraz uler daiteke goian marraztu dugun unibertsoan gaztelania dela erreferentzia bakarra: eguneroko praxi arruntari hain loturik egon den formazio batean ez euskara soilik, beste edozein hizkuntza ere (ingeleza, frantsesa, katalana...) bazterrean geratzen da. Azken finean, arauak eta bereziki gaztelaniazko arauen sakralita-

tea zalantzan jar ditzakeen edozein gauzak beldurra eragiten du, norberaren ospe profesionalaren aurkako eraso gisa interpretatzen baita. Berriz ere euskarazko araurik ez izateak eta gogoeta teorikoaren gabeziak ondorio latzak dakartza.

Zer egin?

Behin eta berriro errepikatu dugunez, euskal bibliotekari askok katalogazio elebidunarekiko erakusten duten eszeptizismoa neurri handi batean gogoeta teoriko ezaren ondorioa da. Inoiz ez dute horrelakorik ikusi eta, ondorioz, ezinezkoa iruditzen zaie, edo oso zaila, edo oso garestia.

Ez da zaila horrela pentsatzea: egia esan, une honetan katalogo elebidun gutxi dago munduan²⁹. Horretaz gain, kanpora irteten hasita herrialde anglofonoen hegonia erabatekoa da, eta Kanadako kasua salbu, ingelesaren eremuan elebakartasuna da jaun eta jabe. Faktu horren indarra batzuetan bihurri xamarra da: adibidez, Katalunian bertan katalogo guztiak elebakarrak dira.

Baina gauzak oso azkar ari dira aldatzen. Interneten inpaktua erabakigarria izango da. Lehen unean, dudarik gabe, uniformizazio ingelesdunaren alde jokatu du (jokatzen ari da), baina laster hasiko dira erreakzioak: orainxe arte elebakartzale porrokatuak izan diren espainiar edo frantsesak beren iritziak birmoldatzera behartuta suertatu ko dira. Eta orduan bibliotekari euskaltzaleen txanda izango da. Entzungo ote digu Jaurlearitzak?j

1. Beste batzuek elebitasunaren aldeko jarrera garbia dute, baina erakunde publikoen ekimenaren zain daude. Artikulu honetan, neurri bateko edo besteko *eszeptikoei* buruz mintzatuko gara batez ere.
2. Gutxi izan arren, kasu hobeak ere badira: Eusko Jaurlaritzaren barruan HABE eta SHEE-IVEF erakundeen katalogoak aipa daitezke, edota Gipuzkoa eta Bizkaiko Foru Biblioteken eta zenbait udal liburutegiren ahaleginak, edota hainbat erakunde edo elkartetako biblioteken katalogoak (Euskaltzaindia edo Xenpelar Dokumentazio Zentroa, adibidez). Bereziki aipatzekoa da Ipar Euskal Herriko bi biblioteken ahalegina lege-babesgabezia gorrian: Xalbador Lizeoarena eta IKAS erakundeko dokumentazio-zentroa. Unibertsitateetan, bestalde, katalogoak gaztelania hutsez daude, baina orain dela hilabete batzuk EHUk gai horri heltzeko asmoa adierazi du (ikus *Euskararen Erabileraren Normalizaziorako II. Plangintza*, Leioa, 1999, «7.3.2. Liburutegiaren Katalogoa» atala).
3. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, 1946an fundatua. Berarekin elkarlanean sortu zen *International Office for Universal Bibliographic Control* delakoa (Kontrol Bibliografiko Unibertsalerako Nazioarteko Bulegoa); izenak berak beste ezerk baino hobeto laburbiltzen du IFLAren lanetan erabili den filosofia.
4. *International Organization for Standardization* erakundeak, 1947an fundatua, izenak dioen bezala, terminologia eta estandarizazio arazoez dihardu arlo teknologiko eta ez-teknologikoetan, elektronikarena salbu.
5. *International Federation for Documentation*, 1895ean sortua; bere lanik sonatuena UDC (*Universal Decimal Classification*, Saillkapen Hamartar Unibertsala) izenekoa da (gaztelaniaz CDU). 1991tik aurrera tresna horren eguneratzea eta argitaratzea Konsortzio berri batera igaro da. Hain zuzen ere Hego Euskal Herriko biblioteka gehienetan erabiltzen den saillkapen sistema horixe da, bere espainiarazko bertsioan (AENOREk —*Asociación Española de Normalización y Certificación*— 1995ean argitaratua).
6. Ez da arau bakarra, multzo aldakor baten izen komuna baino. Garantzitsuena ISBD(G) izenekoa da (*General International Standard Bibliographic Description*), 1977an argitaratua eta beste guztien oinarria: monografiarena (M), argitalpen seriatuena (S), antzinako monografiarena (A), musika inprimatuarena (PM) eta maparena (CM). Liburu arruntei buruzkoaren azken bertsioa, hots, ISBD(M), 1987an onartu zen.
7. *International Standard Book Number*.
8. Adibidez, lehenengo eremua izenburu eta erantzukizunaren aipamenarena da: arauan argitzen da zer den izenburua, zer erantzukizuna, eta nola eman behar den informazio hori (adibidez, bi azpiezkeren artean barra etzana [/] zeinua dago).

9. Irakurle ez adituak uste baino kasuistika mila aldiz zabalagoa dago hortxe: zein da liburu baten egilea? Nola eman bere izena? Nola eman izenburua? Zein gai jarri? Edozein katalogo onetan bilaketa bihurri xamar bat egitera gonbidatzen zaitugu, aukeren ugaritasuna frogatu aldera.
10. ISBD eta AACRen arteko harremana, sorrera prozesuan bederen, hori baino konplikatuagoa izan zen, baina bego horrela azalpena, gauzak larregi ez korapilatzearen.
11. *The Joint Steering Committee for Revision of AACR*.
12. Ikus *Anglo American Cataloguing Rules*, 2nd. ed., 1998 revision, bereziki batzordeen partaideen organigramak eta aitzinsolasak.
13. Batzuk aipatzearen: Danimarkakoak (DKR) *Katalogiseringsregler for danske biblioteker og bibliografier*, Forelobig udgave., Ballerup: Bibliotekscentralen, 1974; Japoniakoak (NCR) *Nippon cataloguing rules*, Prelim. new ed., Tokio: Japan Library Association, 1977; Alemaniakoak (RAK-WB) *Regeln für die Alphabetische Katalogisierung an wissenschaftlichen Bibliotheken*, Berlin: Deutsches Bibliothek-institut, 1980; Suediakoak (SKR) *Svenska katalogiseringsregler*: Ny, utökad uppl., Stockholm: Kungl. biblioteket, 1980.
14. *Reglas de catalogación angloamericanas* / American Library Association, Washington: OEA, 1970. Ez da bertsio bakarra, gutxienez beste bi ere egin zirelarik: 1978an Mexikoko Unibertsitate Autonomoak eta 1983an Costa Ricako Unibertsitateak.
15. *Reglas de Catalogación*, ed. refundida y revisada, Madril: Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas, 1995.
16. Hiru argitalpen desberdin izan zituen: 1902koa, 1941ekoa eta 1964koa. Baina oraingo erregela espainiarren egileek gogorutzen dituzten bezala, 1967an, angloamerikarrak lehenengo aldiz argitaratu zirenerako, erabat zaharkituta zeuden; hala eta guztiz ere 1980ra arte Kultura Ministerioak ez zuen sortu erregela berriak egiteko Batzorde bat, eta honen lehenengo emaitza 1985ean kaleratu zen, premia larrian ezen «tanto las bibliotecas en general como los aspirantes a bibliotecarios carecían de unas reglas españolas para desarrollar su trabajo» (*Reglas de Catalogación* (1995), *op. cit.*, XI. or.; orobat IX-XIII. or.)
17. *Association Française de Normalisation*, Frantziako Errepublikak normalizazio-arazoetarako duen agentzia ofiziala, Espainiako AENORen edo Estatu Batuetako ANSIren parekoa (gogora dezagun era horretako agentzia nazionalak ISO n biltzen direla). Dokumentazio edo bibliotekonomiarekin lotutako arazoak bere jardueraren atal txiki bat besterik ez dira, eta honako siglez lagunduta daude: NF Z (*Normes Françaises*, Z seriea).
18. Guztira hamazazpi arau desberdin ezagutzen ditugu, zein bere helburu bereziak dituen. Garrantzitsuenak hauexek dira: NF Z 44-050 (1989) *Catalogage des monographies: Rédaction de la description bibliographique*; NF Z 44-059 (1987) *Catalogage: Chix des*

accès à la description bibliographique; NF Z 44-061 (1986) *Catalogage: Forme et structure des vedettes, noms de personne, des vedettes titres, des rubriques de classement et des titres forgés*; eta abar.

19. Itxurazko ugaritasun horrek ez du informazio-trukaketa oztopatzeko, guztion arteko bateratasuna oso handia delarik, finean denak ISO 2709 (*Format for Information Exchange*) izeneko estandarrean oinarritzen baitira. Horretaz gain, *Library of Congress*-en lido goari esker, tresna gehiago dago biblioteka-katalogo desberdinen informazio-trukaketa ziurtatzeko: adibidez, ANSI/NISO Z39.50 izeneko araua edo protokoloa (ANSI: *American National Standards Institute*), zeina aipatu bibliotekak sortu eta kudeatzen duen. Batez ere internet bidezko komunikaziotan gero eta erabiliagoa da.
20. IFLAK martxan jarritako UNIMARC izeneko proiektuari buruz, berriz, ez dugu berririk jaso.
21. *National Library of Canada/Bibliothèque National du Canada*, in <http://www.nlc-bnc.ca/marc>
22. Katalunian, ordea, badirudi inork ez duela planteatzen katalogo elebidunen gaia, eta aski dutela katalan hutsezkoekin.
23. 1997an hainbat bibliotekari eta dokumentalista euskaltzalek *Joaana Albret Bibliotekonomia Mintegia* sortzea erabaki zuten, euskararen aldeko ekimenak bideratzeko. Artikulu honen sinatzaileok partaidea gara. Interesa duenak aldizkari honetara bertara edo Kontseilura jo dezake informazio bila. Posta-zerrenda elektronikoa ere sortu berri dugu (<http://www.groups.com/group/joana-albret>) eta laster izango dugu webgune propio bat ere.
24. Frantziako Errepublikan, legez, lizeo guztiek biblioteka eta dokumentazio-zentro bat izan behar dute, bibliotekari profesional batek kudeatua.
25. *Biblioteca de Catalunya* delakoa Kataluniako biblioteka nazionala da, bere titularrak *Generalitat*-a delarik. 1907an sortua biblioteka nazionala izateko xedez, 1932an lortu zuen estatus hori lehenengo aldiz, 1981ean berreskuratu (*Llei de Biblioteques*, 1981) eta 1993an berretsi zuena (*Llei del Sistema Bibliotecari de Catalunya*, 1993). Azpimarra dezagun Katalunian ez dutela inolako lotsarik «nazional» hitza erabiltzeko, legean zein azalpenetan. Ikus *Generalitat*-en web-gunean «Noticia histórica» dokumentua, <http://www.gencat.es/bc/fhist.htm>
26. Daturik ez badugu ere, esango genuke gutxi direla Katalunian ikasi duten euskal bibliotekariak, gehiago Salamanca, Zaragoza, Madril edo Granadan.
27. Hainbat urtetan EHUK master bat eskaini du (Gasteizko campusean), baina badirudi azken ikasturte honetan hori ere galdu egin dela.
28. Honetan ere ez dugu daturik, baina jakina da bibliotekari asko Historiako lizentziadunak direla.

29. Kanada, Belgika edo Suitza dira salbuespenik nabarmenenak. Ikus A. Juanena, «El euskera en la catalogación de nuestro patrimonio bibliográfico», in *Aldeezkaria*, 1996, 4, 16-21. Kasu horien azterketa biziki garrantzitsua bada ere, A. Juanenaren iritzia irajairatu, beraien formulak ezin dira besterik gabe kopiatu. Adibidez, lege-egoera franko desberdina da: aipatu hiru estatuetan elebitasun/aniztasuna lurraldeka antolatzen da (estatua eleaniztuna da, lurraldea ez). Baita ere hizkuntzen egoera: jokoan sartzen diren hizkuntza guztiak (frantsesa, ingelesa, alemana, etab.) normalizatuta daude eta kultur-produkzio indartsua dute; ez da hori euskararen kasua. Guk gure formula propioa asmatu behar dugu.